



PROBLEMA VA MAVZU O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK

Nazokat Tojidinova

Andijon viloyati Xo'jaobod tumani

33-umumta'lim maktabi

Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

nazokattojidinova21@gmail.com

Annotatsiya. Badiiy asarni sharhlashda syujetdagi ziddiyatni mustaqil hodisa sifatida o'qish mavzuning umumlashgan mazmunini toraytirib qo'yadi; shu ziddiyatning g'oyaviy ildizini aniqlash esa talqin izchilligini ta'minlaydi. Mazkur tezisda problema mohiyatining badiiy mavzu shakllanishiga ta'siri tarixiy-qiyosiy tahlil, hermenevtika, manbashunoslik va sifatli kontent-kategorik tahlil orqali o'rganildi. Tahlil uch asosiy kategoriya — syujet ziddiyati, obrazlar tizimi va majoziy umumlashtirish — o'rtasidagi izchil aloqani ko'rsatdi. Badiiy matnning poetik qatlamida problema avval konfliktni harakatga keltiradi, keyin obrazlar munosabati orqali kengayadi va nihoyat mavzuning falsafiy-ijtimoiy mazmuniga aylanadi. Tarixiy-qiyosiy yondashuv turli davr matnlarida bir xil problema turlicha obrazlanganini, hermenevtik sharh esa majoziy belgilar ushbu o'zgarishni mazmunan birlashtirishini aniqladi. Natijada problema mavzuning oddiy tarkibiy qismi emas, balki uning semantik va poetik yo'nalishini belgilovchi ichki mexanizm sifatida izohlandi. Mazkur xulosa adabiy talqinda syujet, obraz va g'oya munosabatlarini bir butun tizimda o'rganish uchun nazariy asos beradi.

Kalit so'zlar: adabiy talqin, badiiy konflikt, g'oyaviy mazmun, hermenevtika, majoziy umumlashtirish, sifatli kontent-tahlil



Аннотация. При интерпретации художественного произведения рассмотрение сюжетного противоречия как изолированного явления сужает смысловую перспективу темы, тогда как выявление его идейного основания делает толкование последовательным. В тезисе влияние сущности проблемы на формирование художественной темы изучено посредством историко-сравнительного анализа, герменевтики, источниковедческого подхода и качественного контент-категориального анализа. Анализ выявил последовательную связь трех категорий: сюжетного противоречия, системы образов и метафорического обобщения. В поэтической структуре текста проблема сначала приводит конфликт в движение, затем расширяется через отношения между образами и, наконец, превращается в философско-социальное содержание темы. Историко-сравнительный подход показал, что одна и та же проблема получает различное образное воплощение в текстах разных эпох, а герменевтическое толкование объединяет эти изменения посредством метафорических знаков. В результате проблема определена не как второстепенный компонент темы, а как внутренний механизм, задающий ее семантическое и поэтическое направление. Вывод создает теоретическую основу для целостного изучения связи сюжета, образа и идеи в литературной интерпретации.

Ключевые слова: литературная интерпретация, художественный конфликт, идейное содержание, герменевтика, метафорическое обобщение, качественный контент-анализ

Abstract. When a literary work is interpreted, treating plot contradiction as an isolated event narrows the thematic perspective, while tracing its ideological foundation makes interpretation coherent. This thesis examines how the substance of a problem shapes an artistic theme through historical-comparative analysis, hermeneutics, source studies, and qualitative content-



categorical analysis. The analysis revealed a consistent relationship among three categories: plot contradiction, the system of characters, and metaphorical generalization. Within the poetic structure of a text, the problem first activates conflict, then expands through relationships among characters, and ultimately develops into the philosophical and social meaning of the theme. Historical-comparative analysis showed that the same problem receives different figurative forms in texts from different periods, whereas hermeneutic interpretation connects these variations through metaphorical signs. The findings define the problem not as a secondary component of the theme but as an internal mechanism that determines its semantic and poetic direction. This conclusion offers a theoretical basis for examining plot, character, and idea as an integrated system in literary interpretation.

Keywords: *literary interpretation, artistic conflict, ideological content, hermeneutics, metaphorical generalization, qualitative content analysis*

KIRISH

Badiiy matnda problema mohiyati mavzuning mazmuniy yo'nalishini belgilab, poetika va obrazlar tizimi orqali konkretlashadi [1]. Mavzu shakllanishi ijtimoiy tajriba, muallif konsepsiyasi hamda narrativ konflikt kesishmasida yuzaga keladi [2]. Adabiyotshunoslikda problema alohida savol sifatida, mavzu esa shu savolni badiiy idrok ettiruvchi mazmuniy asos sifatida talqin qilinadi [3]. M. M. Baxtin epik va roman janrlarini qiyosiy tahlil qilish orqali badiiy mavzuning tarixiy-poetik shakllanishi hamda janr tabiatiga bog'liqligini yoritadi [4]. Mualliflik masalasining badiiy matn mazmuni va talqin jarayoniga ta'sirini anglash R. Bartning muallifning «o'limi» haqidagi konsepsiyasi bilan bog'liq holda izohlanadi [5]. Adabiyotning mohiyatini aniqlashda uning ijtimoiy-madaniy mazmuni va nazariy talqinlari muhim metodologik asos sifatida qaraladi [6].



Tadqiqotning dolzarbligi problema, mavzu va badiiy matn bog'liqligini poetik hamda majoziy qatlamlar birligida izohlash zarurati bilan belgilanadi. Ilmiy yangilik problema mohiyati va mavzu shakllanishini badiiy matnning syujet, obraz, konflikt tizimi orqali yaxlit talqin qilishdan iborat. Amaliy ahamiyati adabiyotshunoslik darslarida badiiy matn tahlilini aniq mezonlar asosida tashkil etish imkonini beradi.

Tadqiqot maqsadi problema va mavzu bog'liqligining poetik namoyonlarini aniqlash; vazifalar: problema mohiyatini belgilash, mavzu shakllanishini tavsiflash, badiiy matn qatlamlarini qiyoslash, majoziy ma'noni sharhlash. Tadqiqot obyekti — badiiy matn; tadqiqot predmeti — problema va mavzu munosabatining poetik ifodasi. Kontent tahlili tarixiy-qiyosiy yondashuv, hermenevtika va manbashunoslik bilan uyg'unlashtirilib, keyingi tahlil uchun metodologik asos yaratadi [7].

TADQIQOT NATIJALARI VA TAHLILI

Tarixiy-qiyosiy tahlil badiiy matndagi syujet harakatini muayyan problema atrofida uyushtirishini ko'rsatdi; hermenevtik talqin esa ushbu markazning obraz va poetik mazmun orqali kengayishini aniqladi. Aristotel syujet yaxlitligini voqealarning sababiy izchilligi bilan bog'laydi [1], Tyupa esa badiiy matnni mazmuniy qatlamlar o'zaro ta'sir qiladigan yaxlit tizim sifatida sharhlaydi [8]. Shu qiyos problema mohiyati alohida mavzu sifatida emas, balki narrativ voqealar, obrazlar munosabati va konflikt yo'nalishini birlashtiruvchi mazmuniy tugun sifatida shakllanishini ko'rsatadi.

Manbashunoslik tekshiruvida bayt iqtiboslari va ularning majoziy sharhi mavzu shakllanishining ikki darajasini ajratishga imkon berdi. Birinchi darajada leksik birliklar bevosita voqelikni bildiradi, ikkinchi darajada konseptual metafora shu voqelikni axloqiy, ijtimoiy yoki ruhiy mazmun bilan boyitadi; Ricoeur bunday ko'pqatlamlilikni talqinning yangi ma'no hosil qiluvchi xususiyati sifatida izohlaydi [9]. Demak, baytdagi obrazli ifoda mavzuni





bezovchi stilistik figura emas, problema mazmunini poetik shaklga ko'chiruvchi faol vositadir.

1-jadval. *Badiiy matn qatlamlarida problema va mavzu munosabati*

Tahlil qatlami	Problema namoyon bo'lishi	Mavzu shakllanishi
Syujet	Qarama-qarshi voqealar tizimi	Voqealar yo'nalishi
Obraz	Qahramon tanlovi va ichki ziddiyat	Mazmuniy markaz
Konflikt	Qarama-qarshi manfaatlar to'qnashuvi	G'oyaviy yo'nalish
Poetika	Majoziy ifoda va bayt qurilishi	Umumlashgan badiiy ma'no

Manba: muallifning sifatli kontent-kategorik tahlili

1-jadvaldagi qatlamlar o'zaro ajratilgan birliklar emas, bir problema turli poetik shakllarda qayta namoyon bo'ladigan yaxlit tizim ekanini tasdiqlaydi. Murodova mavzu va g'oya munosabatini mazmunning yo'nalishi bilan izohlasa [3], Sultonova konfliktni problema va mavzuni harakatga keltiruvchi strukturaviy mexanizm sifatida belgilaydi [10]. Mazkur farq mavzu shakllanishida konfliktning vositachi, obrazning esa ma'noni individuallashtiruvchi qatlam ekanini ko'rsatadi.

Badiiy matnning poetik va majoziy qatlamlari birgalikda o'qilganda, problema syujetdagi ziddiyatdan mavzuning umumlashgan mazmuniga aylanadi; shu asos keyingi xulosalarda nazariy va talqin amaliyoti nuqtayi nazaridan umumlashtiriladi.

XULOSA





Kontent-tahlil va sifatli kontent-kategorik tahlil badiiy matnda problema mohiyati mavzu shakllanishining ichki semantik tayanchi ekanini aniqlashtirdi. Problema syujet, konflikt va obrazlar tizimini harakatga keltirsa, mavzu ushbu ziddiyatni poetik umumlashmaga aylantiradi; ularning bog'liqligi badiiy matnning poetik hamda majoziy qatlamlari birligida namoyon bo'ladi. Mazkur sintez adabiyot nazariyasida problema va mavzuni alohida kategoriyalar emas, yagona mazmuniy-poetik mexanizm sifatida talqin qilish imkonini beruvchi yangi nazariy yo'nalishni belgilaydi. Navbatdagi izlanishlarda ushbu munosabatni turli janrlar, narrativ shakllar va konseptual metaforalar kesimida qiyosiy o'rganish maqsadga muvofiqdir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Aristotel. Poetika. — Toshkent: Yangi asr avlodi, 2011.
2. Абдуллаева М. Проблематика художественного произведения и авторская концепция // Вестник Московского государственного университета культуры и искусств. — 2021. — № 5. — С. 112–119.
3. Murodova Z. Badiiy asarda mavzu va g'oya munosabati // Filologiya masalalari. — 2022. — № 4. — В. 41–49.
4. Бахтин М.М. Эпос и роман // Вопросы литературы. — 2000. — № 1. — С. 56–78.
5. Барт Р. Смерть автора // Избранные работы: Семиотика. Поэтика. — Москва: Прогресс, 1989. — С. 384–391.
6. Eagleton T. What Is Literature? // Literary Theory: An Introduction. — 2nd ed. — Minneapolis: University of Minnesota Press, 1996. — P. 1–14.
7. Лотман Ю.М. О содержании и структуре понятия «художественная литература» // Ученые записки Тартуского государственного университета. — 1973. — Вып. 284. — С. 5–14.



8. Тюпа В.И. Герменевтика литературных жанров // Вестник Российского государственного гуманитарного университета. — 2010. — № 6. — С. 9–21.

9. Ricoeur P. The Model of the Text: Meaningful Action Considered as a Text // Social Research. — 1971. — Vol. 38, № 3. — P. 529–562.

10. Sultonova D. Adabiy konfliktning mavzu va muammo bilan aloqasi // O'zbek tili va adabiyoti. — 2023. — № 1. — B. 67–75.
